

El Codi civil de Catalunya¹

Les competències legislatives – el procés de codificació

M^a del Carmen Gete-Alonso y Calera

Catedràtica de Dret Civil UAB

1. LA PLURALITAT D'ORDENAMENTS CIVILS. COMPETÈNCIES EN MATÈRIA CIVIL. 2. EL CODI CIVIL DE CATALUNYA

1. La pluralitat d'ordenaments civils. Competències en matèria civil²

Una de les peculiaritats de l'orde jurídic civil espanyol, que s'explica per la formació de l'actual Estat a partir de la unió dels distints regnes que el conformaven, és la coexistència dels diversos ordenaments jurídics civils de cadascun. Aquests es van mantenir durant la codificació civil espanyola i després d'aquesta (que s'esdevingué al segle XIX), malgrat la unificació política i legislativa fins a la CE de 1978. Juntament amb el Codi civil espanyol, que recollia el dret de Castella, aquelles regions que tenien dret civil propi van conservar-lo per mitjà de lleis estatals, les compilacions: Biscaia i Àlaba (1959), Catalunya (1960), les Balears (1961), Galícia (1963), Aragó (1967) i Navarra (1973).

A partir de la CE de 1978, que reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats que integren la nació espanyola (art. 2 CE), es consagra, en tant que plural, la composició complexa de l'ordenament civil, és a dir, la coexistència, en situació d'igualtat, dels ordenaments de les CA amb dret civil propi. A això s'afegeix que en les CA on existia dret civil amb anterioritat a la promulgació de la CE, se'ls ha atribuït la competència legislativa en matèria civil (art. 149.1.8 CE).

1. Revisió lingüística del català: Mònica Sumoy. Jurista i traductora jurídica. <monicasumoy@yahoo.es

2. Llista d'abreviatures: CA: comunitat autònoma o comunitats autònomes; CC: Codi civil espanyol; CCC: Codi civil de Catalunya; CDCC: Compilació de dret civil de Catalunya; CE: Constitució espanyola de 1978; EAC: Estatut d'autonomia de Catalunya; STC: sentència del Tribunal Constitucional.

M^a del Carmen Gete-Alonso y Calera

Catedràtica de Dret Civil de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Vocal del Ple de la Comissió de Codificació de l'Observatori de Dret Privat de Catalunya. Presidenta de la Junta Arbitral Municipal de Consum de l'Ajuntament de Sabadell.

Ha desenvolupat la seva activitat investigadora en el dret de contractació, comunitats de béns, consum, dret de la persona i de la família, filiació i institucions de protecció. Investigadora principal de projectes jurídics, finançats per entitats públiques estatals i autonòmiques. Ha dirigit onze tesis doctorals d'estudiants nacionals i estrangers, i nombrosos treballs d'investigació. Experta en dret civil de Catalunya. Ha elaborat informes per encàrrec del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, relacionats amb Codi civil de Catalunya, en concret sobre drets reals, contractes i el dret de la persona.

Autora, entre altres publicacions, de les monografies *Estructura y función del tipo contractual*, Barcelona, 1979; *La nueva normativa en materia de capacidad de obrar de la persona*, Madrid, 1992; *Tarjetas de crédito (relaciones contractuales y conflictividad)*, Madrid, 1997; *Determinación de la filiación en el Código de Familia de Cataluña*, València, 2003; "Comentario a la Ley 23/2001, de 31 de diciembre, de Cesión de finca o de edificabilidad a cambio de construcción futura" en *Comentarios de derecho patrimonial catalán*, Barcelona, 2005.

Catalunya disposa de dret civil propi i després de la CE va assumir expressament aquesta competència per legislar en matèria civil, primer, en l'art. 9.2 de l'EAC de 1979 i, més endavant, en l'art. 129 de l'EAC 2006, en què es reforça.

L'art. 5 EAC 2006 disposa que "l'autogovern de Catalunya es fonamenta també en els drets històrics del poble català, en les seves institucions seculares i en la tradició jurídica catalana que aquest Estatut incorpora i actualitza (...) dels quals es deriva el reconeixement d'una posició singular de la Generalitat amb relació al dret civil (...)"

L'art. 149.1.8 CE reparteix les competències en matèria civil entre l'Estat i les CA amb dret civil propi:

1. En qualsevol cas, l'Estat té competència en legislació civil sobre les regles relatives a: a) L'aplicació i eficàcia de les normes jurídiques; b) Les relacions juridicocivils relatives a les formes del matrimoni; c) L'ordenació dels registres i els instruments públics; d) Les bases de les obligacions contractuals; i e) Les normes per resoldre els conflictes de lleis.
2. La conservació, la modificació i el desenvolupament dels drets civils és competència de les CA.

L'ordenació del territori i del paisatge, del litoral i l'urbanisme són algunes de les anomenades "matèries connexes" competència de la Generalitat. Foto: Pepe Navarro/Info Catalunya.

3. Quant a la determinació de les fonts del dret, l'Estat, que en té la competència exclusiva, haurà de respectar les normes del dret foral o especial.

A més de la matèria civil, la CE i els estatuts d'autonomia (1979 i 2006) també atribueixen a la Generalitat competències en altres matèries i àmbits relacionats, les anomenades «matèries connexes», que ajuden a entendre la realitat jurídica del dret privat català. En l'EAC 2006 el ventall de matèries connexes és prou ampli, i entre aquestes figuren, com a més significatives: el règim de les associacions i fundacions (art. 118), el consum (art. 123), les cooperatives (art. 124), les corporacions de dret públic i les professions titulades (art. 125), el dret processal en les especialitats del dret substantiu català (art. 130), l'habitatge (art. 137), la joventut (art. 142), la llengua pròpia (art. 143), l'ordenació del territori i del paisatge, del litoral i l'urbanisme (art. 149), la propietat intel·lectual i industrial (art. 155), la publicitat (art. 157), els serveis socials, el voluntariat, els menors i la promoció de les famílies (art. 166), així com el turisme (art. 171).

Catalunya disposa de dret civil propi i després de la Constitució Espanyola va assumir expressament aquesta competència per a legislar en matèria civil

La interpretació de la paraula «desenvolupament» de l'art. 149.1.8 CE (competència legislativa civil) ha donat peu a diferents opinions: 1) Les *teories restrictives* entenen que el contingut de les compilacions que ja existien amb anterioritat al 1978 determinaven el límit d'aquesta competència, més enllà del qual la CA no podia legislar. 2) Una tesi *intermèdia* considerava que el límit de la competència el marcaven els principis recollits en les compilacions, però que aquests no impediien als legisladors autonòmics de regular «matèries connexes» amb els respectius drets civils i no previstes en llurs compilacions (STC 88/1993, de 12 de març). 3) D'acord amb la *visió àmplia o autonomista*, les CA poden legislar il·limitadament respecte dels seus drets civils, tret de les reservades a l'Estat. Aquesta interpretació és la que s'adequa als postulats constitucionals, i la que, sens dubte, s'ha de fer valer en l'actualitat, en virtut de l'art. 129 EAC 2006, que defineix la competència en matèria civil expressament com a «exclusiva», i en la qual es comprèn tot, incloent-hi el sistema de fonts del dret civil de Catalunya. Per tant, els límits són, només, les matèries que l'art. 149.1.8 CE atribueix en tot cas a l'Estat.

El dret català, en matèria de competències exclusives de la Generalitat, és el dret aplicable en el seu territori amb preferència sobre qualsevol altre

Per acabar d'entendre el panorama s'han de tenir en compte els tipus de competències que delimiten la CE i l'EAC:

a) *Les competències exclusives de l'Estat o de la Generalitat.* Són *competències exclusives de l'Estat* les matèries reservades amb aquest caràcter en l'art. 149.1.8 CE, sobre les quals aquest manté directament el control i n'exclou qualsevol legislador autonòmic. A la inversa, i segons disposa l'art. 110 de l'EAC 2006, les *competències exclusives de la Generalitat* són aquelles sobre les quals exerceix de forma íntegra tant les potestats legislativa i reglamentària com la funció executiva, sense que hi pugui intervenir l'Estat, i sense oblidar que el dret català, en matèria de competències exclusives de la Generalitat, és el dret aplicable en el seu territori amb preferència sobre qualsevol altre.

b) *Les competències compartides:* una mateixa matèria és objecte de regulacions que provenen de l'Estat i de les CA. L'article 111 EAC 2006 disposa que corresponen a la Generalitat la potestat legislativa, la reglamentària i la funció executiva, en el marc de les bases que fixi l'Estat com a principis o mínim comú normatiu en normes amb rang de llei, excepte en els supòsits que es determinen d'acord amb la CE i en l'Estatut. El Parlament ha de desplegar i concretar per mitjà d'una llei aquestes previsions bàsiques.

c) *Les competències executives,* en relació amb les quals correspon a la Generalitat la potestat reglamentària, comprenen l'aprovació de disposicions per executar la normativa estatal, la funció executiva i, en general, totes les funcions i les activitats de l'Administració pública (art. 112 EAC 2006).

De conformitat amb aquest model, els estatuts d'autonomia han inclòs en les respectives llistes de competències la relativa al dret civil (art. 9.2 EAC de 1979 i 129 EAC de 2006).

2. El Codi civil de Catalunya

Una vella reivindicació de la societat jurídica catalana que arrenca a l'inici del moviment codificador, al segle XIX, era tenir un cos legal normatiu propi. Històricament, s'aspirava bé a integrar les normes de l'ordenament civil català dins d'un altre cos sistemàtic i harmònic (el Codi civil espanyol), bé a crear un cos propi però amb caràcter de norma no especial. Per raons prou conegudes, aquest desideràtum es va truncar a causa dels avatars polítics de mitjan segle XIX i segle XX, així com de la conformació política de l'Estat unificat i de la manca de competència legislativa dels territoris en què subsistien normes pròpies. Excepcionalment, durant l'etapa de la Segona República, es van promulgar diverses lleis civils, tot i que no hi va haver prou temps per planificar un cos civil català.

Una de les primeres tasques que es va dur a terme en el procés legislatiu en matèria civil, va ser la incorporació en l'ordenament jurídic català de la Compilació de dret civil de 1960

La recuperació de la potestat legislativa en matèria civil de la Generalitat de Catalunya amb la CE de 1978 i de l'Estatut d'autonomia de 1979, potestat que manté l'actual Estatut de 2006, va suposar un important avenç per a la regulació de les institucions civils pròpies.

L'exercici efectiu de la competència legislativa en matèria civil i en la resta de matèries connexes que afecten les relacions entre particulars es va fer efectiu en començar l'activitat legislativa de la Generalitat, amb l'objectiu de desenvolupar el dret català.

El procés legislatiu en matèria civil, que culminarà amb l'elaboració de tots els llibres del CCC, s'ha desplegat en una sèrie d'etapes ben definides:

Una de les primeres tasques que es va dur a terme va ser la incorporació en l'ordenament jurídic català de la Compilació de dret civil de 1960 (que fins aleshores era una llei estatal), per virtut de la Llei 13/1984, de 20 de març, text refós de la CDCC, que conté les principals normes escrites de dret civil adaptades als principis constitucionals.

Des d'aquest moment, com que la CDCC era incompleta, l'objectiu del legislador català va ser elaborar les regles sobre les institucions civils pròpies (mantenir, actualitzar, perfeccionar) i desenvolupar, així, el dret civil propi, per mitjà de la tècnica de les lleis civils especials. En aquesta fase s'insereixen, entre d'altres, la Llei 9/1987, de successió intestada; la Llei 37/1991, sobre mesures de protecció dels menors desemparats i de l'adopció; el Codi de successions (Llei 40/1991, de 30 de desembre), i el Codi de família (Llei 9/1998, de 15 de juliol); corpus legals, que no eren codis en el sentit decimonònic de la paraula, en què s'establien les regles principals i el règim jurídic de les institucions

Completen el panorama normatiu, a més d'altres lleis pròpiament civils, les de matèria de consum, fundacions i habitatge.

Foto: Dept. Governació i Administracions Públiques.

successòries i familiars catalanes, que es complementaven amb altres lleis especials (unions estables de parella). Completaven el panorama normatiu, a més de lleis pròpiament civils, les de matèria de consum, fundacions, habitatge... La publicació de les lleis especials comporta la derogació parcial de la CDCC (encara en vigor).

El següent moment important en el procés de codificació civil s'inicia amb la creació, per Decret 190/2000, de 29 de maig, al si del Departament de Justícia de la Generalitat, de l'Observatori de Dret Privat de Catalunya, que es compon del Consell rector, la Direcció Executiva i la Comissió de Codificació, òrgan que té encomanada la tasca d'aprovar el Codi civil de Catalunya. Fins a l'any 2004, la Comissió de Codificació estava constituïda pel Ple i quatre seccions, a les quals es va encarregar l'estudi de les normes que ja existien en la matèria, a fi i efecte d'elaborar el Codi civil de Catalunya: la Secció de Família, que havia d'estudiar les normes d'aquest àmbit; la Secció de Successions, encarregada de revisar aquesta matèria; la Secció de Dret Patrimonial, que havia d'elaborar normes relatives als drets reals, obligacions i dret contractual, i la Secció d'Harmonització, que vetllava per la sistemàtica i la coherència interna, de la regulació i del llenguatge del text complet i que ho coordinava.

Mentre es va mantenir aquesta composició, la Comissió de Codificació va elaborar avantprojectes de lleis especials, sobretot en l'àmbit del dret patrimonial, com ara la Llei 13/2000, de regulació dels drets d'usdefruit, d'ús i d'habitació; la Llei 22/2001, dels drets de superfície, de servitud i d'adquisició voluntària o preferent; la Llei 23/2001, de cessió de finca o d'edificabilitat a canvi de construcció futura, o la Llei 5/2001, de fundacions.

La Llei 29/2002, primera del Codi civil de Catalunya, inicia el camí per a la redacció d'un cos legal únic; la finalitat d'aquesta llei és, com es diu en el preàmbul, «establir l'estructura, el contingut bàsic i el procediment de tramitació del Codi civil de Catalunya». Els caràcters fonamentals del Codi civil de Catalunya són els següents:

1r. El cos legal té la vocació de contenir la legislació civil catalana d'una manera completa. No obstant això, s'ha de posar de manifest que no és un codi en sentit tècnic o tradicional (decimonònic), d'una part, perquè, avui dia, aquesta tècnica ja no es manté exactament i, per l'altra, perquè la reserva de certes matèries al legislador estatal necessàriament provoca la coexistència, en aquests àmbits, de normes estatals i autonòmiques.

El Codi civil de Catalunya s'estructura com un codi obert per facilitar la incorporació ràpida de les noves regles que vagin sorgint al llarg del temps

2n. Partint de l'anterior pressupòsit, s'està davant d'una norma que conté, de manera sistemàtica i ordenada, el règim fonamental de les institucions que regeixen les relacions privades. Aquesta norma té el seu propi sistema de supletorietat i té caràcter de dret comú (art. 111-4 CCCat) i de norma bàsica de l'ordenament jurídic català.

3r. Tècnicament, s'estructura, de manera obligada, com un codi obert, pel que s'ha comentat més amunt, i per facilitar la incorporació ràpida de les noves regles que vagin sorgint al llarg del temps. Això ha permès, des de l'any 2002 i fins a l'actualitat, l'adaptació i l'actualització permanent i la integració gradual dels llibres, gràcies principalment al sistema de numeració adoptat.

4t. Els llibres que componen el Codi són els següents (art. 3 de la Llei 29/2002):

a) Primer, relatiu a les disposicions de caràcter general, en què s'inclouen les disposicions preliminars i la regulació de la prescripció i la caducitat. Està aprovat i ja és en vigor (art. 7 de la Llei 29/2002).

b) Segon, de la persona i la família, que comprèn la regulació de la persona física i les matèries del Codi de família i lleis especials en aquest àmbit (en tràmit d'elaboració).

c) Tercer, relatiu a la persona jurídica, que inclou la regulació de les associacions i les fundacions. Llibre aprovat per la Llei 4/2008, de 24 d'abril, que va entrar en vigor el 3 d'agost del 2008.

d) Quart, referent a les successions, que inclou les matèries del Codi de successions per causa de mort i altres lleis especials d'aquest àmbit. Aprovat per la Llei 10/2008, de 10 de juliol, i que entrarà en vigor l'1 de gener de 2009.

e) Cinquè, de drets reals, que conté la matèria sobre drets reals. Aquest llibre es va aprovar per la Llei 5/2006, de 10 de maig, i va entrar en vigor l'1 de juliol del 2006.

f) Sisè, de les obligacions i contractes referent a la regulació d'aquestes matèries i als contractes especials i la contractació sobre consumidors, aprovada pel Parlament.

Per virtut del Decret 266/2004, de 27 d'abril, de regulació de l'Observatori de Dret Privat de Catalunya, se'n modifiquen els òrgans. Pel que fa al procés de codificació, desapareixen les seccions de la Comissió de Codificació i es crea la Comissió Permanent. D'altra banda, es modifica el sistema, però en lloc de les seccions es creen ponències especials o grups de treball coordinats per la Secció Permanent.

Ara mateix, el procés de codificació conclourà amb la incorporació dels llibres que manquen: el llibre II (persona i família), els treballs del qual estan bastant avançats, i el llibre VI (obligacions i contractes). Resta vigent el llibre quart de la CDCC, pel que fa a la rescissió per lesió i la compravenda a carta de gràcia. Tal com s'ha indicat, el caràcter obert del Codi permet que es vagi adaptant contínuament i que s'hi integrin altres lleis privades.